

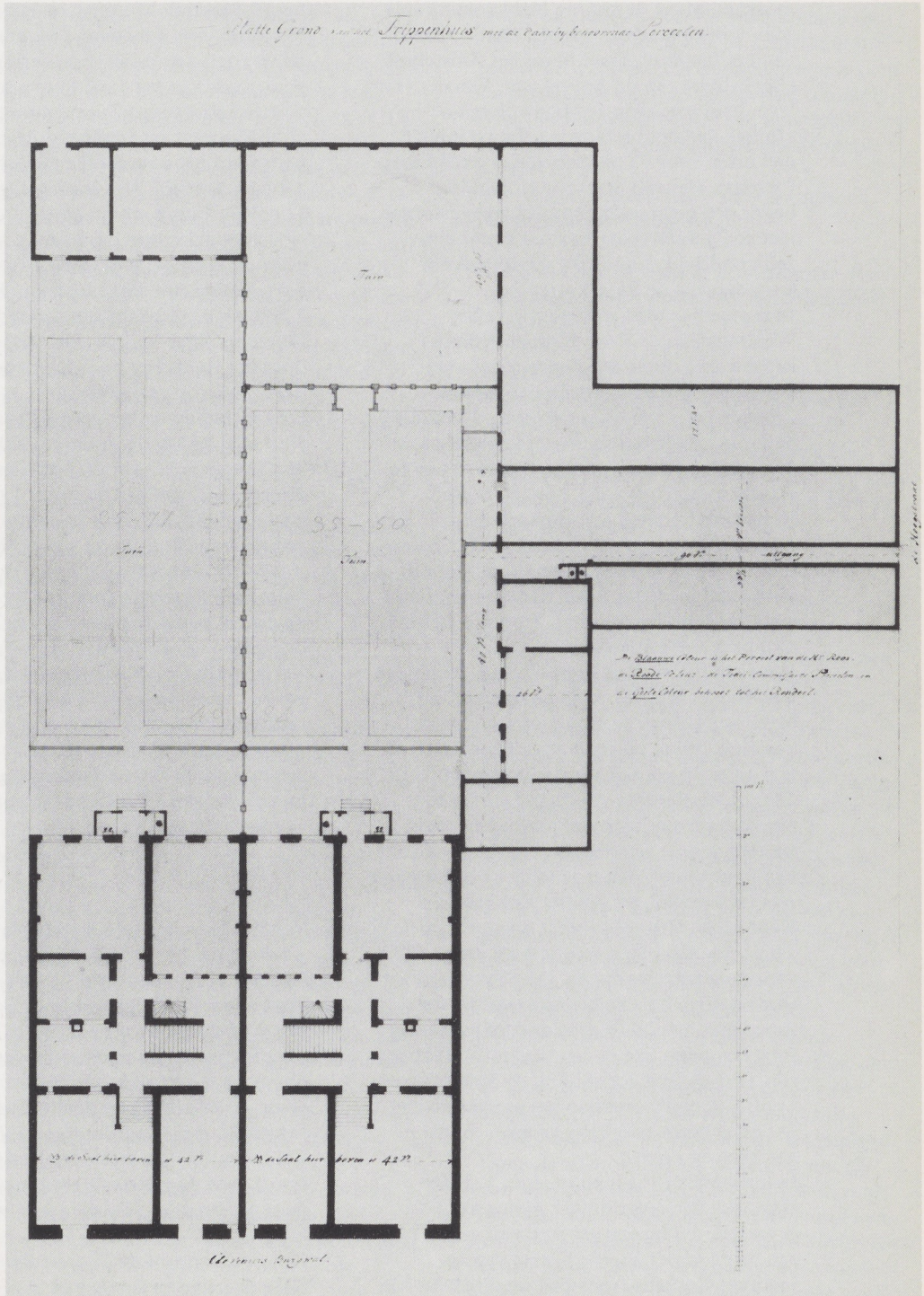
Het Rijksmuseum in het Trippenhuis, 1814–1885 (II)*: De verbouwing van het Trippenhuis volgens de plannen van Abraham van der Hart

In 1808 gaf koning Lodewijk Napoleon uitvoering aan zijn voornemen het regeringscentrum te verleggen naar Amsterdam en daar te resideren. Het stadhuis werd ingericht tot zijn paleis. Op 21 april van dat jaar, onmiddellijk na zijn intocht in de hoofdstad, bekrachtigde de koning het reglement voor het Koninklijk Museum, dat in 1800 in Den Haag was gesticht als Nationale Konst-Gallery¹. Het eerste artikel van dit decreet luidt: *Ons groote Koninklijke Museum zal te Amsterdam gevestigd zijn en strekken tot eene verzamelplaats van schilderijen, tekeningen, verschillende werken van beeldhouwkunst en ciseluren, gesneden stenen, oudheden, kunstzaken en zeldzaamheden van allerlei soort, zullende echter volgens ons decreet van 15 Januarij 1808, Art. 1, de prenten en penningen in onze Koninklijke Bibliotheek bewaard worden.*

Het museum zou voorlopig worden gehuisvest in het paleis op de Dam. Vooruitlopend op de komst van de Haagse verzameling werden in augustus 1808 zeven belangrijke schilderijen van de stad Amsterdam op het paleis geplaatst: de *Nachtwacht* en de *Staalmeesters* van Rembrandt, de *Schuttersmaaltijd* en de *Overlieden van de Sebastiaansdoelen* van B. van der Helst, het *Schuttersfeest* van G. Flinck, het *Gezicht op het Y voor Amsterdam* van W. van de Velde en de *Regenten van het Spinhuis* van K. Dujardin². De Haagse schilderijen arriveerden begin januari 1809.

Het zoeken naar een permanent onderkomen voor de verzameling, die intussen door grote aankopen snel groeide, nam nu een aanvang en zou wellicht niet zoveel tijd genomen hebben als de koning het bij het museum had gelaten. Maar hij had een grootser plan: een Paleis van Wetenschappen en Kunsten, waarvan het museum maar een onderdeel zou vormen. Ook het Koninklijk Instituut voor Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten, de Koninklijke Bibliotheek en de nog te stichten Academie van Schoone Kunsten zouden in dat paleis worden samengebracht. 's Konings raadgever, de Directeur-Generaal der Wetenschappen en Kunsten mr. Johan Meerman, achtte dit plan onuitvoerbaar. Er bestond immers in Amsterdam geen gebouw van voldoende omvang om al die instellingen te kunnen herbergen. Zowel het Werkhuis als het Aalmoezeniershuis als het Oudemannenhuis als het Trippenhuis was er te klein voor. Meerman stelde voor de Bibliotheek onder te brengen in het Oudemannenhuis en het Museum in enige vertrekken boven de Beurs of, als dat niet zou kunnen, samen met het Instituut in het Trippenhuis. Bij het zoeken naar gebouwen was de Amsterdamse stadsarchitect Abraham van der Hart (1747–1820) ten nauwste betrokken. Zijn kadastrale plattegrond van het Trippenhuis (Bijlage nr. 1; afb. 1) moet dateren uit deze tijd, toen het Trippenhuis voor het eerst werd geopperd als mogelijke behuizing voor het

Afb. 1. Kadastrale plattegrond van het Trippenhuis, 1808. Bijlage nr. 1.
 Het noordelijke huis (links) was eigendom van de stad Amsterdam, het zuidelijke (rechts) van het Rijk.

museum. Maar de koning hield voet bij stuk. Men vroeg nu advies aan de Vierde Klasse van het Instituut. Deze beval het Amstelhof (Besjeshuis) aan de Amstel aan. Van der Hart leverde in mei 1809 een bouwplan, dat afbraak van het bestaande gebouw inhield; de kosten voor de nieuwbouw raamde hij op f 700 000. Het zou een voor Hollandse begrippen gigantisch complex zijn geworden met een gevelbreedte van 120 meter maar zelfs Lodewijk Napoleon schrok er voor terug wegens de hoge kosten³.

In september 1809 werd tenslotte het Werkhuis aan de Roetersstraat definitief aangewezen om te worden verbouwd tot Paleis van Wetenschappen en Kunsten. Zover is het echter niet gekomen. De koning had nog wel gelegenheid om het Kabinet van Natuurlijke Historie, dat in het Paviljoen te Haarlem onder directie stond van prof. Reinwardt, te laten overbrengen naar Amsterdam (het werd geplaatst in het paleis in een vertrek boven het museum) maar in 1810 deed hij afstand van de troon. Holland werd ingelijfd bij Frankrijk en kreeg Lebrun als gouverneur-generaal.

Het visionnaire plan van Lodewijk Napoleon was nu niet alleen van de baan maar zelfs bleek het nieuwe bewind niet van zins de kosten voor het museum voor haar rekening te nemen. In januari 1812 werd bepaald, dat de stad Amsterdam voortaan het museum zou financieren. Ook zou de stad eigenaar worden van de schilderijen en tevens van het Penningkabinet, dat in 1810 aan het museum was toegevoegd, en van het Kabinet van Natuurlijke Historie, echter op voorwaarde dat er een geschikt gebouw werd aangewezen voor deze verzamelingen. Opnieuw werd het Oudemannenhuis genoemd maar dit viel spoedig af, omdat er geen andere behuizing voor de ouden van dagen te vinden bleek te zijn. Ook de Sint Jorishof bij de Spinhuissteeg werd geopperd ofschoon het er naar uit zag, dat dit gebouw voorlopig niet beschikbaar zou kunnen komen.

In november 1812 rapporteerde Van der Hart, aan wie ook ditmaal advies werd gevraagd, dat hij een gesprek had gehad met zijn medelid der Vierde Klasse van het Instituut Cornelis Apostool, de directeur van

het Hollandsch Museum zoals het museum inmiddels was genoemd⁴. Als gevolg van dit onderhoud was in de vergadering van de voorzitters van het Instituut voorgesteld de andere helft van het Trippenhuis te bestemmen voor Museum en Academie. Met de andere helft werd het noordelijke gedeelte van het gebouw bedoeld. Het Instituut, gesticht door Lodewijk Napoleon op 4 mei 1808 en sindsdien voortdurend op zoek naar een geschikt gebouw, had in 1811 toestemming gekregen de zuidelijke helft van het Trippenhuis te huren van de stad Amsterdam (de noordelijke helft was in 1808 gekocht door het Rijk). Het had zich daar in mei 1812 daadwerkelijk gevestigd⁵.

Drie maanden na het gesprek van Van der Hart met Apostool, in februari 1813, ontving de Commissaris over de Publieke Werken (de directe chef van Van der Hart⁶) van de stadsarchitect *het reeds te voeren aangekondigde Ontwerp van een Museum en Academie voor Wetenschappen en Kunsten, bestaande in 4 Plans, mitsgaders een Plan met de doorsneedens van het Dak der Trippenhuisen de welke onlangs daartoe in aanmerking waren gekomen, en waarbij ook is gevoegt geweest eene uitleggende Memorie, ten ander stellende dat tot de daarbij opgegevene veranderingen een Somma van f10 à f12.000 zoude behoren bestemd te worden ten einde met de meest mogelijke zuinigheid daartoe te worden besteed*⁷.

DE PLATTEGRONDEN VAN 1813 (Bijlage nr. 2.1-5)

Van der Hart heeft deze serie plattegronden, waarvan de toelichting is gedateerd 16 februari 1813, genummerd van 1 t/m 4, te beginnen bij de begane grond. De uitwerking van dit eerste ontwerp, die hij in november 1814 inleverde, nummerde hij van 1 t/m 8, ditmaal beginnend bij de kelder. Wie de beide series plattegronden onderling vergelijkt, raakt daardoor gemakkelijk in de war, want (bij voorbeeld) de eerste verdieping is nr. 2 van de serie van 1813 maar nr. 3 van de serie van 1814 (Bijlage, resp. nr. 2.2 en 3.3).

Van der Hart trof het Trippenhuis aan de Kloveniersburgwal nog aan in zijn

oorspronkelijke staat. Het gebouw van Vingboons, dat uit 1660 dateert⁸, bestaat uit twee identieke woonhuizen, die spiegelbeeldig zijn gesitueerd aan weerskanten van een gemeenschappelijke blinde middenmuur. De voorgevel, die niet doet vermoeden dat daarachter twee huizen schuil gaan, telt in de breedte zeven ramen, de achtergevel tien. De middenmuur eindigt aan de voorkant puntig voor de middelste verticale rij ramen en aan de achterkant normaal tegen de damwand tussen het vierde en vijfde raam. Terwijl het constructieve verband tussen de middenmuur en de achtergevel stevig is, is dit verband aan de voorkant veel minder hecht, omdat de muur hier alleen met de voorgevel is verbonden aan de muurstukken onder en boven de middelste ramen.

Het gebouw heeft een kelder, begane grond, drie verdiepingen en twee zolders. De voornaamste en grootste vertrekken lagen op de eerste verdieping aan de voorkant: een grote zaal in het ene huis en een even grote zaal in het andere huis. De monumentale schoorstenen van deze zalen waren ruggelings tegen de middenmuur geplaatst. Aan de achterkant lagen vier vertrekken, twee voor elk huis.

Van der Hart moest behalve dienstvertrekken een grotere vergaderzaal maken voor de jaarlijkse algemene vergaderingen van de vier klassen van het Instituut, een grote ruimte scheppen voor de bibliotheek van het Instituut, twee grote zalen en een aantal kleinere vertrekken voor het Museum (hij zou één grote zaal een dubbelfunctie geven: vergaderzaal en museumzaal), twee ruimten voor de Stads Teken-Academie⁹ (één voor de studie naar levend model en één voor die naar gipsmodel), een behoorlijke ruimte voor het Kabinet van Natuurlijke Historie en later moesten er ook nog ruimten komen voor het Prentenkabinet en voor de berging van de verzameling fysische instrumenten en de verzameling maten en gewichten van het Instituut.

Hij vond de oplossing voor dit niet geringe probleem door de middenmuur aan de voorkant af te breken van de eerste verdieping af tot bovenin het gebouw, zodat op de eerste, tweede en derde verdieping grote

zalen ontstonden over de volle breedte van het gebouw, en door aan de achterkant op dezelfde verdiepingen doorgangen te maken in de middenmuur, zodat op elke verdieping vier ineenlopende vertrekken ontstonden. Op de zolders verwijderde hij de middenmuur geheel en al.

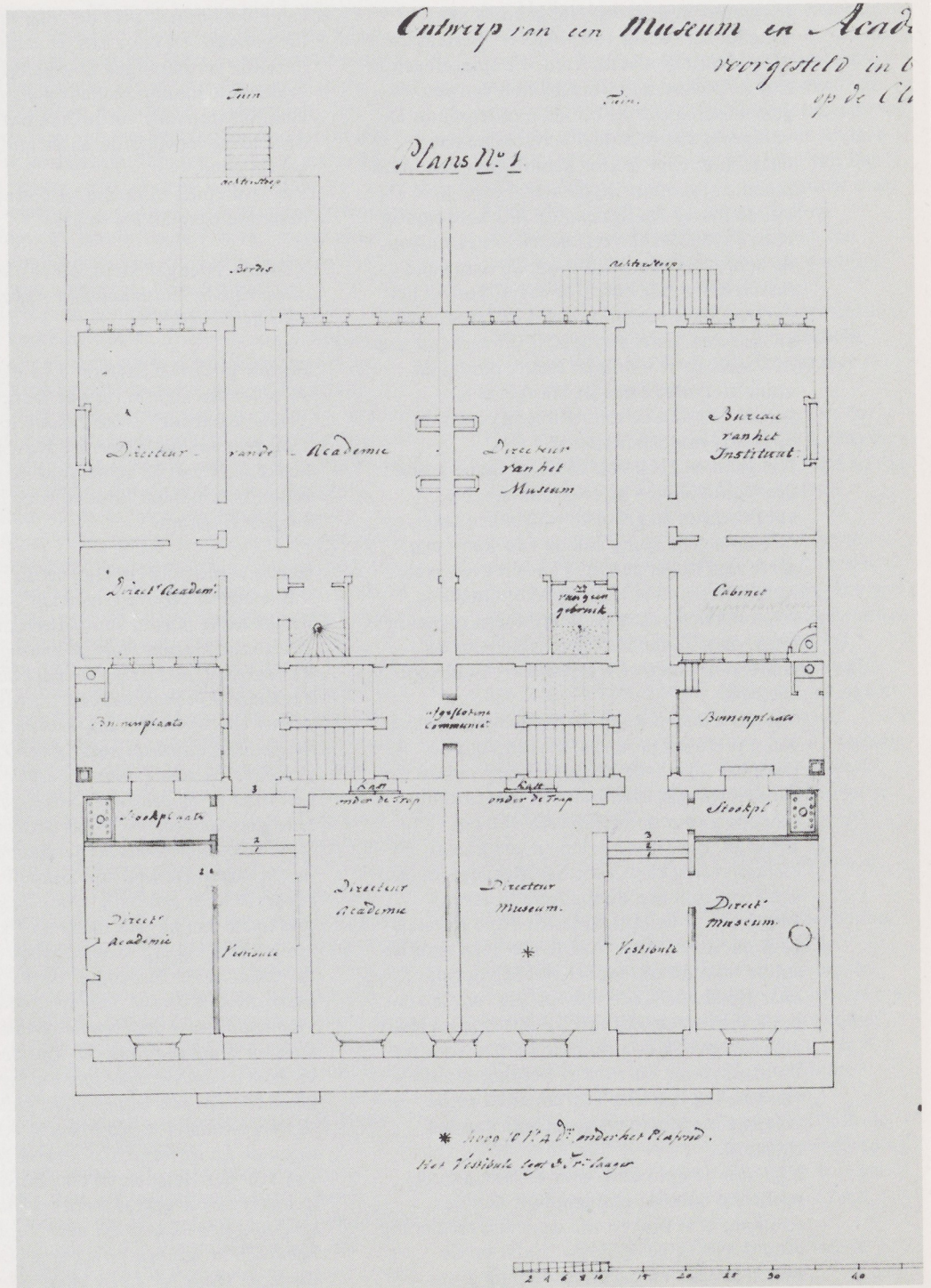
Per verdieping luidt zijn verbouwings- en bestemmingsplan als volgt:

Kelder – Niet getekend, *als bestaande dezelve alleenlijk in Huishoudelijke Appartementen voor de Directie.*

Begane grond (Bijlage nr. 2.1; afb. 2) – *... ten Noorden ten dienste voor de Directeur der Teken-Academie, ... ten Zuiden voor de Directeur van het Keizerlijk Museum.* De hoekkamer aan de achterkant moest Apostool echter beschikbaar houden voor het Bureau van het Instituut.

Eerste verdieping (Bijlage nr. 2.2; afb. 3) – *Evenals de erboven liggende verdiepingen bruikbaar te maken voor Museum en Instituut. Daartoe moet de middenmuur aan de voorzijde, met de wederzijdse daarin verbonden schoorstenen, van hier tot geheel boven, worden afgebroken, en aldus beiden de Zalen tot maar Eene Zaal worden gemaakt; hierdoor bekomt dezelve een Lengte van circa 84 bij een Breedte van 27 voeten, en is volgens de gemelde Plans bestemd tot een Zaal voor de Algemeene Vergaderingen van het Instituut.* De zaal zou kunnen worden verdeeld door een balie; voor *bijzondere personen* zou hij dan toegankelijk zijn via de noordelijke ingang van het gebouw en voor de leden via de zuidelijke. *Deze Zaal is ook ingericht voor groote Schilderstukken; kunnende onder anderen de vermaarde stukken van Rembrandt en Van der Elst, aan de eene en andere zijde ofte wel tegen over elkander, een zeer aanzienlijke plaats in dezelve beslaan* (de Nachtwacht was gepland tegen de noordwand, de Schuttersmaaltijd van Van der Helst tegen de zuidwand, zoals dat later ook is gerealiseerd). *Men heeft ook schikkingen gemaakt om deze Zaal wederzijds behoorlijk te kunnen verwarmen door kachgels die in de Plans N° 1 hier onder kunnen worden*

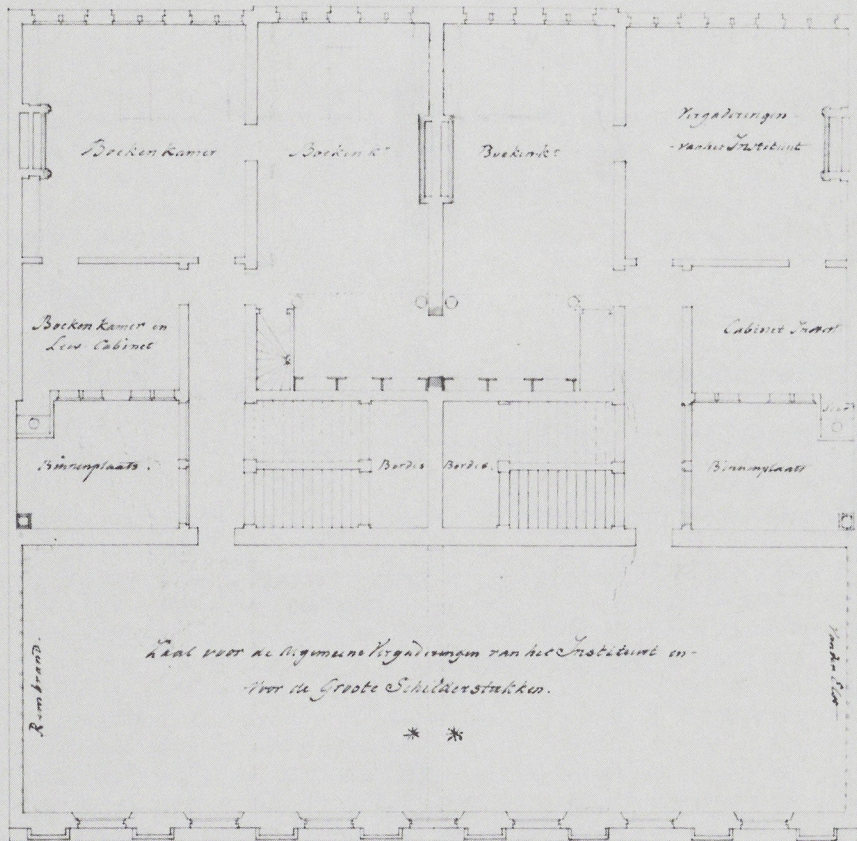
Afb. 2. Plattegrond van de begane grond, 1813. Bijlage nr. 2.1.

Afb. 3. Plattegrond van de eerste verdieping, 1813.
Bijlage nr. 2.2.

Academie voor Kunsten en Wetenschappen - etc -
beiden de Treppenhuizen
Principals Bureau's

Plans N° 2

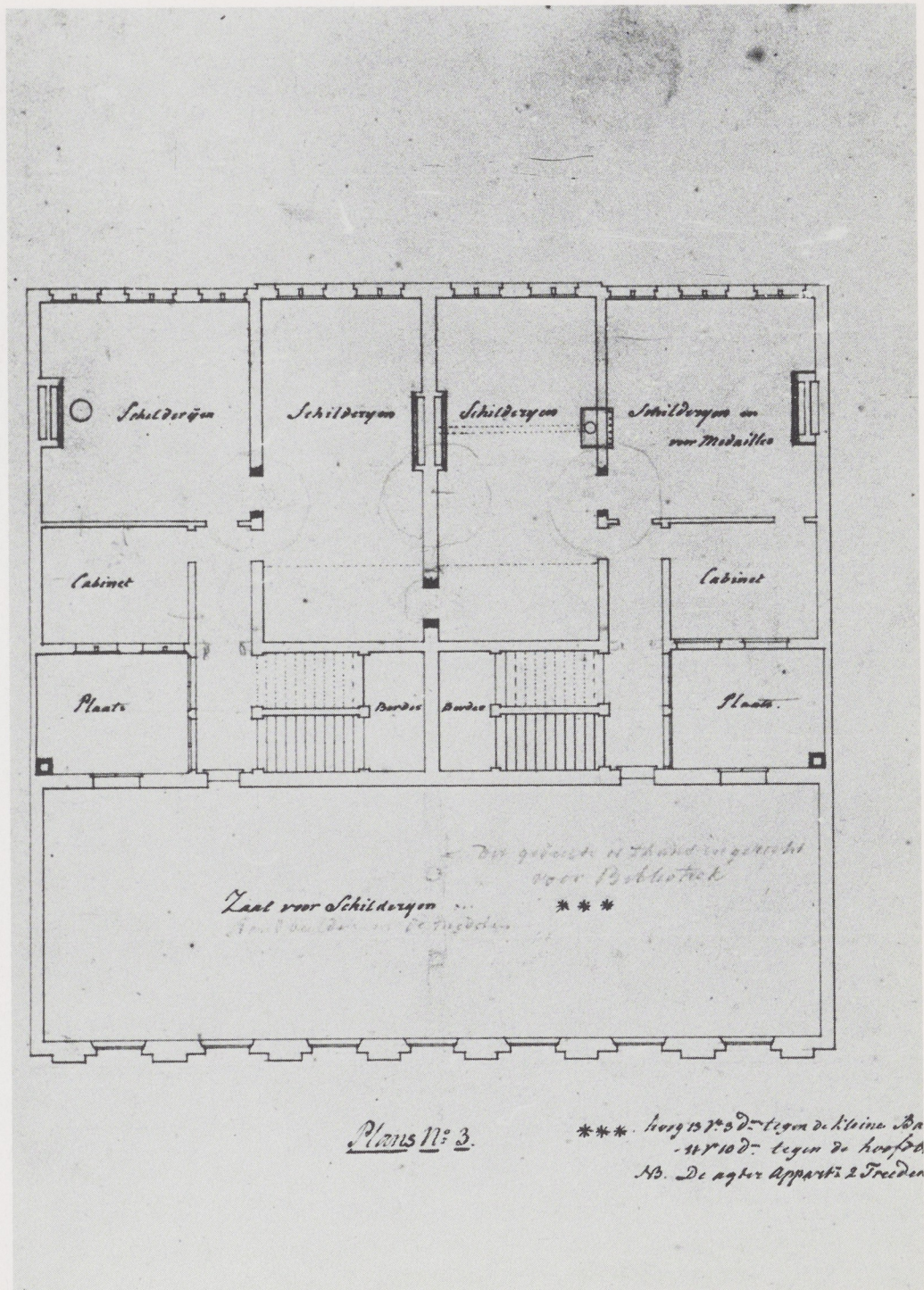
13
De Binnenglaats
wordt Leden te
het Instituut
1813 Deze zijde

Zaal voor de Regimene Vergaderingen van het Instituut en
voor de Grootte Schilderstukken.

* *

* * hoog 16 P. 9 D. tegen de Balken die de Balken uitmaken
en 17 P. 9 D. tegen het Plafond-deck.

Afb. 4. Plattegrond van de tweede verdieping, 1813.
Bijlage nr. 2.3.

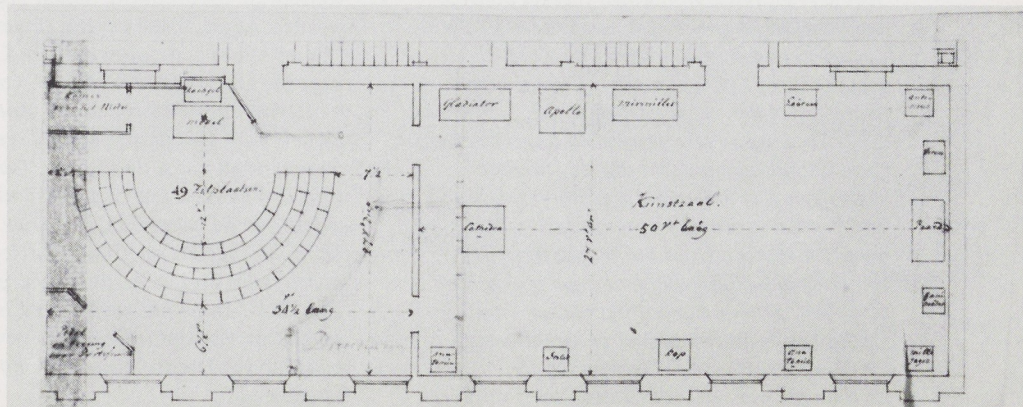
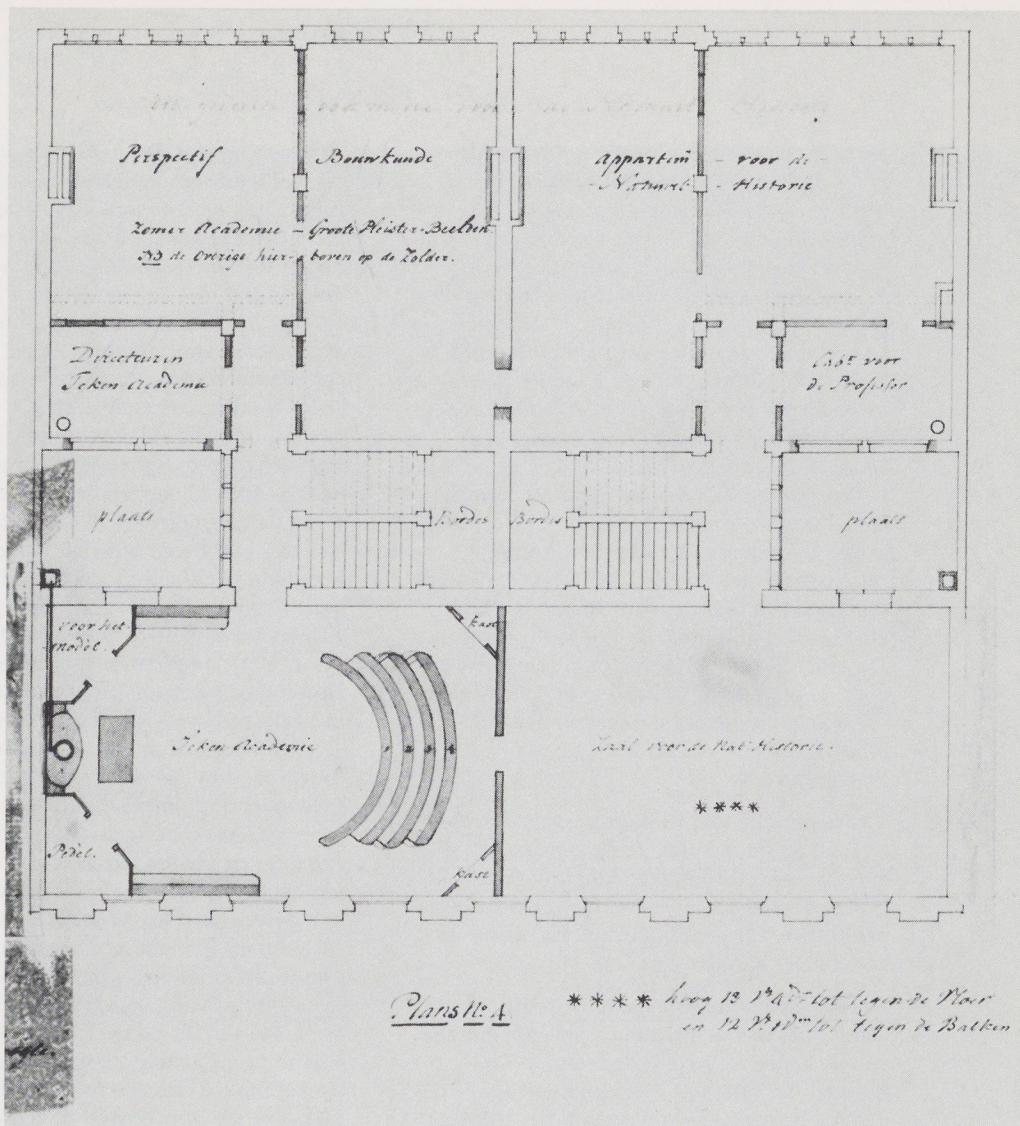
gestookt, en die met verwarmende canaalen langs de zijmuuren kunnen worden opgeleid; ook oordeeld men het nodig dat in de middenmuur op het Bordes der Trappen een communicatie worde gemaakt tusschen de beiden Gebouwen; de directeuren zouden dan gemakkelijker op elkaars terrein kunnen komen maar de onder normale omstandigheden af te sluiten doorgang diende vooral om ingevalle van nood elkander behulpzaam te zijn en door het plaatsen van Scheltrekkers elkander te waarschouwen.

De vier vertrekken aan de tuinkant zouden met elkaar worden verbonden (de doorbraak in de middenmuur was direct achter het trappenhuis gedacht, zodat de oorspronkelijke schoorstenen hier behouden zouden blijven) en dienen tot bibliotheek van het Instituut. De zuidelijke hoekkamer zou tevens dienen voor de gewone of wekelijkse vergaderingen van het Instituut. De kabinetten naast de binnenplaatsen werden bestemd als lees kabinetten.

Tweede verdieping (Bijlage nr. 2.3; afb. 4)
– Hier zou de indeling gelijk worden aan die van de eerste verdieping. Alle ruimten waren bestemd voor het museum. De verzameling penningen was gepland in de zuidelijke hoekkamer aan de tuinkant.

Derde verdieping (Bijlage nr. 2.4; afb. 5)
– Ook hier zou de indeling gelijk zijn aan die van de beide verdiepingen eronder. De noordelijke helft was bestemd voor de Teken-Academie. *Het voorgedeelte ... bestaat in een ruime Academie Zaal voor de Teken- en Schilder- en Beeldhouwkunst met de daarbij nodige afdeelingen. Het achtergedeelte van dit Lokaal het welk in een vierkante Zolder bestaat van 37 bij 42 voeten, en waar in 3 onderslag stijlen te staan komen (die het werk der bekapping onderschragen en dus onmisbaar zijn), is zodanig verdeeld dat de stand der zoevengemelde stijlen geen verhindering daar aan kunnen toebrengen; zijnde deze afdeelingen hoofdzakelijk geschikt tot het plaatsen der Standbeelden, Basreliefs, antique stukken en modellen, gelijk ook voor het geeven van Onderwijs in de Perspectief en Architectuur.* De plattegrond zelf is duidelijker en uitvoeriger dan de toelichting. Door middel

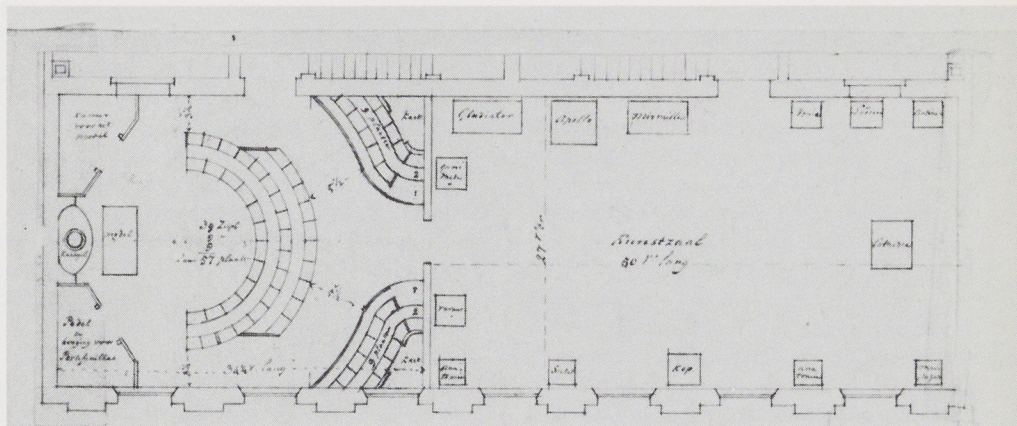
van twee opgeplakte papiertjes zijn drie verschillende mogelijkheden aangegeven. De ruimte aan de voorkant was bestemd voor het tekenen naar levend model. Bij het eerste ontwerp (afb. 5) staat de kachel tegen de noordwand met de vlonder voor het model ervoor; links en rechts zijn ruimten afgeschoten voor de pedel en het model (kleedkamer); daartegenover staan de banken voor de tekenaars amfiteaters-gewijs opgesteld. Bij het tweede, opgeplakte ontwerp (afb. 6) is de opstelling een kwartslag gedraaid; de kachel en de vlonder staan nu naast de toegangsdeur in de oostelijke wand; de tekenaars op de banken er tegenover kregen het daglicht nu niet van links maar van achteren (men tekende overigens uitsluitend 's winters naar levend model, bij kunstlicht); de ruimten voor pedel en model waren ook hier voorzien. Bij het derde ontwerp (afb. 7) is de situatie weer teruggedraaid maar zijn zitplaatsen toegevoegd in de hoeken van het vertrek tegenover de ruimten voor pedel en model. Leverde het tweede ontwerp 49 zitplaatsen op, ditmaal verkreeg men er 57. Op het eerste ontwerp is de zuidelijke helft van de voorzaal (overeenkomstig de toelichting) bestemd voor het Kabinet van Natuurlijke Historie. Op het tweede ontwerp is deze zaal Kunstzaal geworden en verlengd ten koste van de zaal voor het tekenen naar levend model, zodat de tekenaars wat dichter op het model kwamen te zitten. Dit is ook zo bij het derde ontwerp. In de Kunstzaal werd 's zomers getekend naar pleistermodel, werden de theoretische lessen gegeven en werden de jaarlijkse prijzen uitgereikt. Hier zijn op het tweede ontwerp een *Cathedra* ingetekend en sokkels voor de volgende modellen en pleisterbeelden: *Anatomie, Scelet, Kop, Anatomie, Millo Jager* (tegen de damwanden naast de ramen), *Ganimedes, Paard, Venus* (tegen de zuidwand, het paard tegenover de catheder), *Antinous, Laöcoon, Mirmilles, Apollo en Gladiator* (tegen de oostwand); op het derde ontwerp staat de catheder aan de andere kant en is de opstelling van de beelden iets gewijzigd (het paard is verdwenen en een *Venia* (?) is toegevoegd).

Afb. 5 (links). Plattegrond van de derde verdieping, 1813. Bijlage nr. 2.4.

Afb. 6 (linksonder). Eerste alternatief voor de vertrekken van de Teken-Academie op de derde verdieping, 1813. Bijlage nr. 2.4a.

Afb. 7 (onder). Tweede alternatief voor de vertrekken van de Teken-Academie op de derde verdieping, 1813. Bijlage nr. 2.4b.

Toen de Stads Teken-Academie, die sinds 1718 eerst jarenlang was gevestigd in de Leidse Poort en daarna in het stadhuis, in 1809 was ondergebracht in een pand aan de Looiersgracht, had Van der Hart het interieur ook ontworpen. De academie zou uiteindelijk uit het Trippenhuus worden geweerd en in 1816 van de Looiersgracht verhuizen naar de Raamstraat, bij welke gelegenheid Van der Hart het interieur opnieuw ontwierp. De situatie, zoals die was gedacht in het Trippenhuus, wordt niet besproken in het overigens zeer informatieve artikel van Knolle over deze Amsterdamse academie¹⁰. De zuidelijke helft van de derde verdieping was geheel bestemd voor het Kabinet van Natuurlijke Historie op het eerste ontwerp; de gehele achterkant op de beide alternatieve ontwerpen.

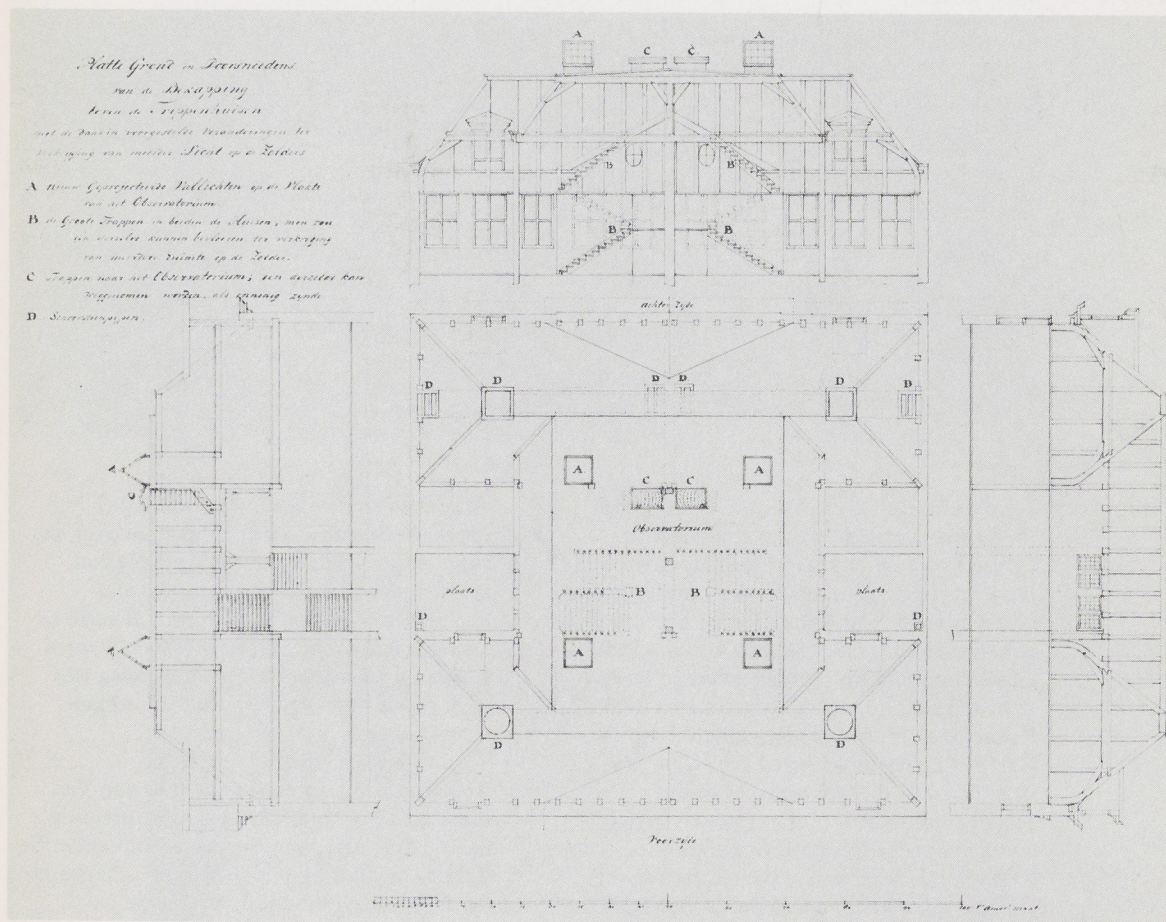
Zolders (Bijlage nr. 2.5; afb. 8) – Bestemd voor berging van eenige Stukken en Modellen die tot de Teken-Academie behoren en voor materiaal van het Kabinet van Natuurlijke Historie. Om hier beter licht te verkrijgen zouden vier vallichten worden aangebracht. De middenmuur zou op dit hoogste niveau over de volle lengte worden afgebroken en worden vervangen door een onderslagbalk; beide trappen van het noordelijke of van het zuidelijke pand zouden kunnen worden afgebroken of althans bevloerd, zodat veel ruimte zou ontstaan.

Tenslotte wees Van der Hart erop, dat het

afbreken van de middenmuur aan de voorkant over drie verdiepingen en over de volle lengte op de zolders tot gevolg zou hebben, dat ook de Schoorsteenen met derzelver zwaardrukkende Pijpen, dewelke op zogenaamde slapers over de Zolders worden geleid (en waardoor deze Zolders bijna van geen gebruik zijn geweest) kunnen worden weggeruimd.

Apostool zond dit eerste ontwerp van Van der Hart op 15 juni 1814 ter kennisneming aan de Secretaris van Staat van Binnenlandse Zaken. In zijn begeleidende brief schetste hij de deplorabele toestand, waarin de schilderijen op het paleis geraakten. *De oorzaak hiervan is, dat dezelve op het gebouw en de hoogte waar die thans geplaatst zijn steeds blootgesteld zyn aan de uiterste vogtigheid of droogte, des winters door gebrek aan stookplaatzen (kunnende men slechts in een vertrek stookten) terwyl de vensters zoodanig ondigt zyn dat de regen er op veele plaatzen inkomt en een dergelyke natte atmosfeer te weeg brengen, dat het water dikwerfs van de schilderyen afloopt. Des zomers daarentegen is men uit hoofde van de ligging en hoogte blootgesteld aan de zonneshyn en wind, en dus aan de grootste droogte. De schilderyen die dus in de winter uiteen zetten, terwyl het doek achter de verw wegrot, krimpen wederom in de zomer dermate dat de verw barst en van het verteerde doek afspringt; in welk geval, wanneer het laatste*

Afb. 8. Plattegrond en doorsnede van de zolders en bekapping, 1813. Bijlage nr. 2.5.

gebeurd dezelve onherstelbaar zouden verloren zyn. Het museum werd overigens weinig bezocht, vooral 's winters. Men moest 86 traptreden beklimmen om het te bereiken; het Kabinet van Natuurlijke Historie lag nog 27 treden hoger. Aan deze toestand, die voorlopig zou zijn maar nu al zes jaar duurde, moest beslist een einde komen. Het ontwerp van Van der Hart, waarvan de uitvoering volgens Apostool f 14.000 zou kosten, bood de oplossing. Het museum zou er de beschikking door krijgen over twee zeer grote zalen en vier ruime vertrekken, *in alles volkomen genoegzaam om al het geen tot het tegenwoordig Museum en Penning Kabinet behoort te plaatsen*. Bovendien bood de grote tuin gelegenheid tot aanbouw, indien er in de

toekomst behoefte aan meer ruimte zou ontstaan.

Nu kwam er werkelijk schot in de zaak. De staatssecretaris bracht een gunstig advies uit aan Willem I, die na de verdrijving van de Fransen was teruggekeerd en op 1 december 1813 was uitgeroepen tot Souvereine Vorst. Bij besluit van 3 september 1814 bepaalde deze, dat 's Lands Museum van Schilderijen enz. en het Kabinet van Natuurlijke Historie in Amsterdam zouden blijven gevestigd, dat de zeven schilderijen van de stad Amsterdam, die onder Lodewijk Napoleon in het museum waren opgenomen, eigendom bleven van de stad maar duurzaam in de rijksverzameling zouden verblijven, dat beide musea zouden worden verplaatst van het paleis naar het

Trippenhuis en dat dit huis volgens het gemaakte ontwerp zou worden verbouwd voor ten hoogste f 14.000. Deze som zou gevonden worden uit het fonds der tien procent verhoging op de stedelijke middelen der stad Amsterdam. Onderhoudskosten, alsmede de salarissen en aankopen voor de verzameling zouden met ingang van 1 januari 1814 voor rekening van het land komen¹¹. Op 26 september 1814 bezocht Van der Hart samen met de Secretaris van Staat en de Administratieve Commissie van het Instituut het Trippenhuis en lichtte hij zijn ontwerp ter plaatse nader toe¹². Deze bijeenkomst had tot gevolg, dat Van der Hart zijn plannen nu verder kon uitwerken, hetgeen hij met grote spoed deed. In zijn maandrapport over november 1814¹³ memoreerde hij, dat hij onlangs aan de Commissaris van Publieke Werken had gezonden *het uitgewerkt Ontwerp van een Museum, voorgesteld in de vereeniging der Trippenhuisen en tevens ingericht voor het Hollandsch Instituut van Wetenschappen en Schoone Kunsten, ingevolge het gearresteerde ten tijde der gehoudene Conferentie met Z. Excellentie den Minister van Binnenlandse Zaken, bestaande hetzelfde in verscheidene Plans, Standtekeningen en doorsneedens, mitsgaders in eene ophelderende Memorie betrekkelijk de opgegevene veranderingen.*

DE PLATTEGRONDEN VAN 1814 (Bijlage nr. 3.1-13)

Van het uitgewerkte ontwerp bestaan twee vrijwel identieke versies. De eerste, die hier wordt besproken, is uitvoeriger dan de tweede (Bijlage nr. 4.1-9), die is te beschouwen als het officiële, in het net uitgevoerde exemplaar. Het ontwerp, dat nu ook de kelder behandelt, is in beginsel gelijk aan dat van 1813 maar de bestemming der vertrekken is ten dele anders.

Kelder (Bijlage nr. 3.1; afb. 9) – Bij de trappen zou hier een doorgang worden gemaakt in de middenmuur ter verbinding van beide panden. Tevens zouden de vier ruimten aan de tuinkant per huis onderling worden verbonden. In het noordelijke huis zouden deze ruimten dienen als conciërgewoning, in het zuidelijke als

laboratorium. De vier kelderruimten aan de voorkant waren bestemd voor opslag, o.a. van hout, steenkool en turf.

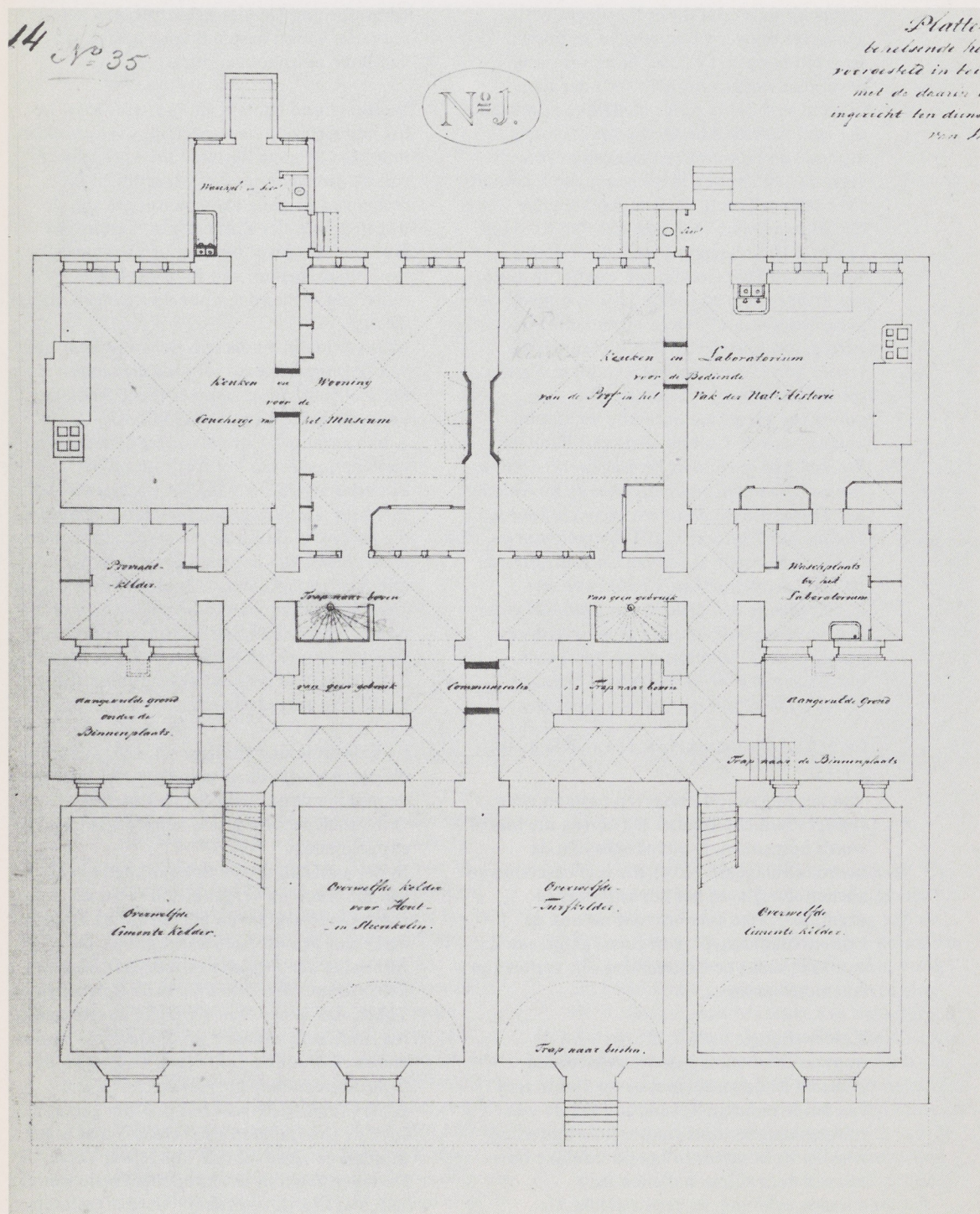
Begane grond (Bijlage nr. 3.2; afb. 10) – In het noordelijke huis werden nu alle vertrekken links van de gang bestemd tot woonruimte van de directeur van het Museum en die rechts van de gang als woonruimte van de directeur van het Kabinet van Natuurlijke Historie, dus resp. Apostool en Reinwardt. De appartementen van Reinwardt zijn onderling verbonden door doorgangen onder de trap.

In het zuidelijke huis was de voorkamer links van de gang bestemd tot receptiekamer van het Instituut, de voorkamer rechts voor de bode, de achterkamer links voor de Administratieve Commissie en de wekelijkse vergaderingen van het Instituut en de achterkamer rechts voor het Bureau van het Instituut. De verbinding tussen beide huizen, die nu ook in de kelder tot stand zou komen, is verplaatst van het trapbordes naar de middelste voorkamers. Als alternatieve mogelijkheid kon de bodekamer ook worden bestemd tot kamer van de Administratieve Commissie; de vrijkomende achterkamer zou dan uitsluitend ter beschikking staan van de wekelijkse vergaderingen.

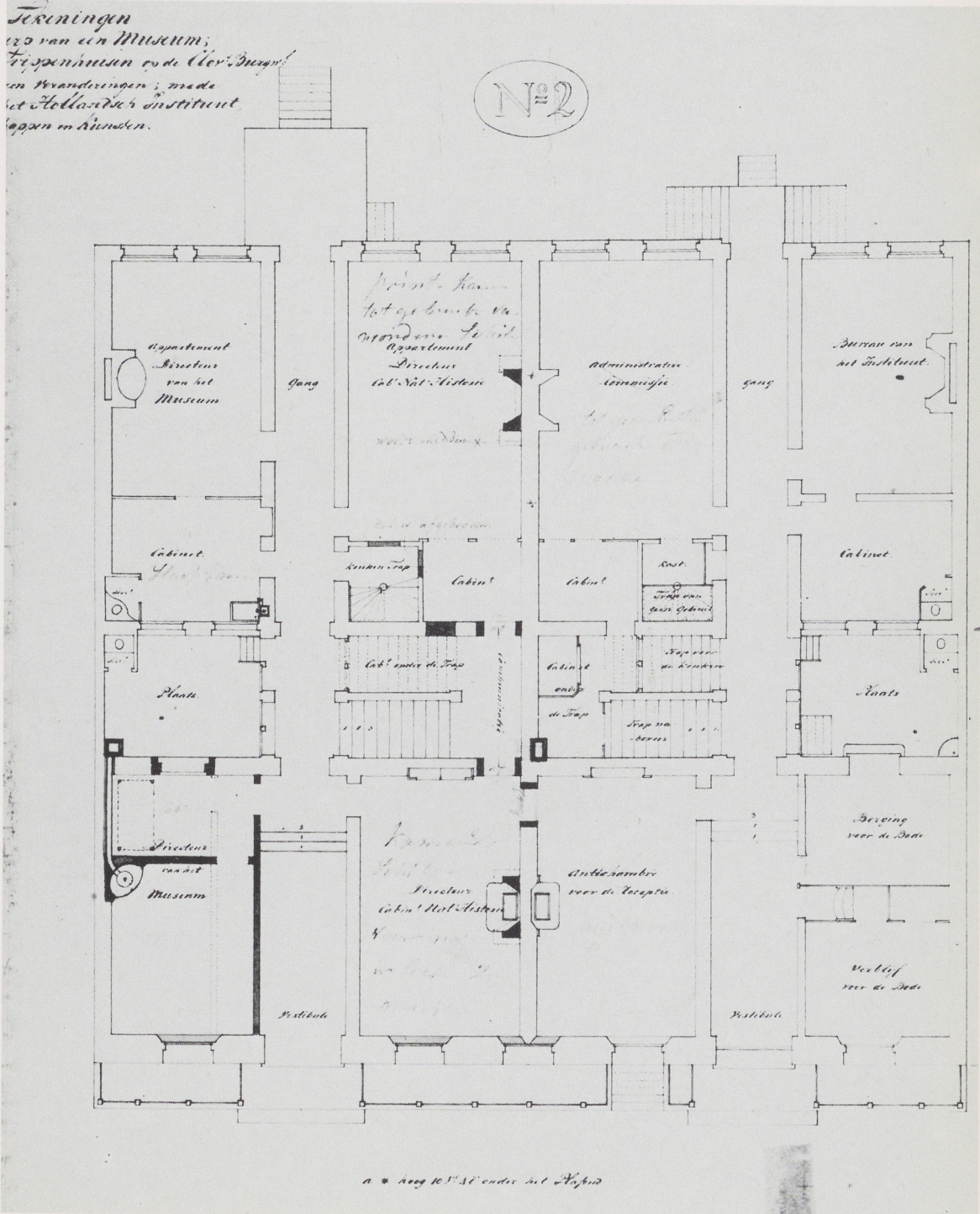
Eerste verdieping (Bijlage 3.3; afb. 11) – Bij dit ontwerp zijn de af te breken stukken van de middenmuur, inclusief de daarmee verbonden schoorstenen, aangegeven met stippellijnen.

In de voorzaal, die de dubbelfunctie heeft van museum- en vergaderzaal (voor de jaarvergaderingen van het Instituut), is nu het meubilair provisorisch aangegeven. *De verdeeling der Zitplaatsen voor de Leden van het Instituut, met derzelve vaste Banken en Tafels, zijn in het Plan voorlopig aangewezen, ten einde het vereischte getal daaruit te kunnen opmaken.* Voor de zuidwand, waartegen de *Schuttersmaaltijd* van Van der Helst zou komen te hangen, was een podium gepland voor de president en de secretaris met in het midden de zetel voor de Souverein Vorst. De leden zaten in het middengedeelte van de zaal, dat aan de noordkant werd afgesloten

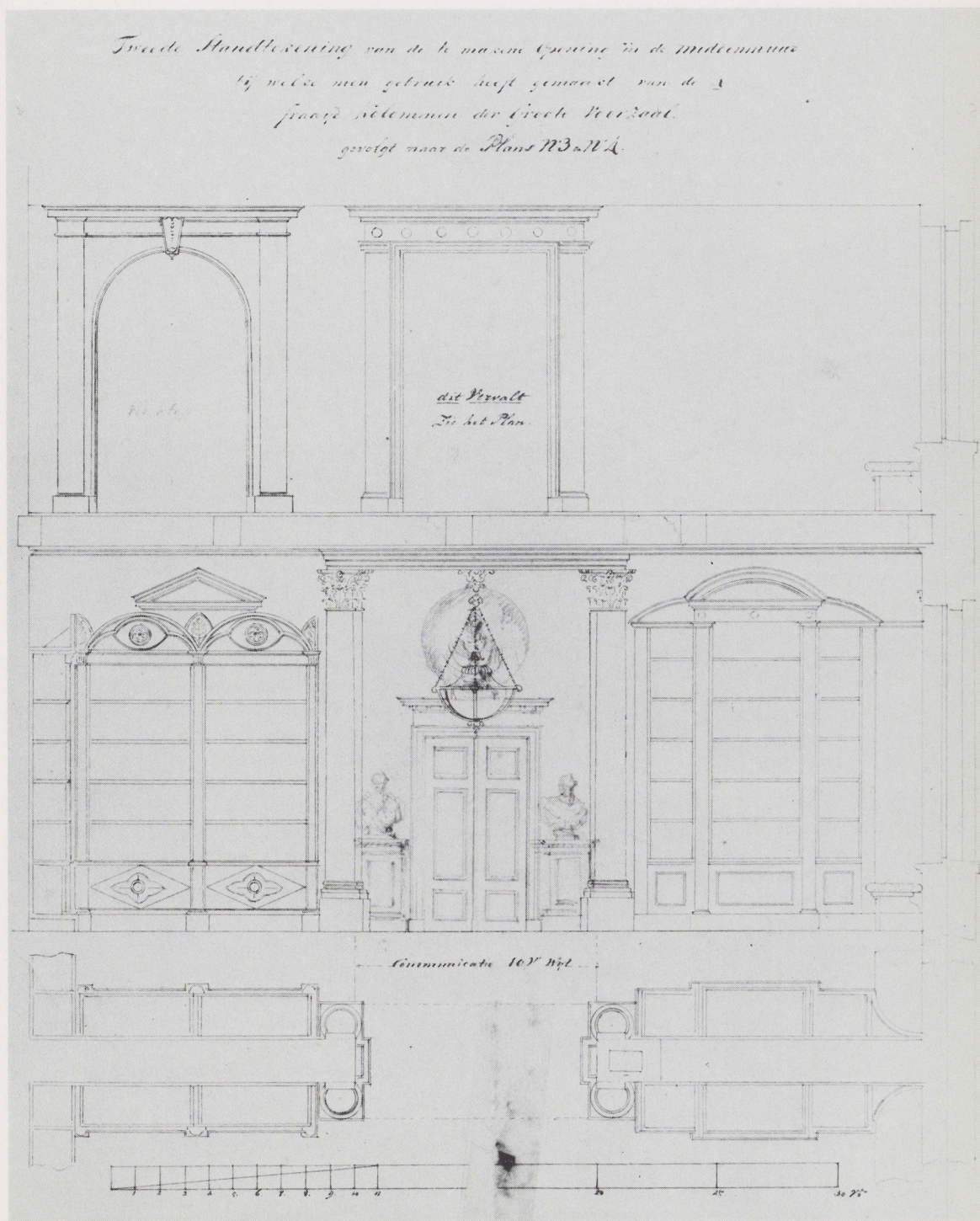
Afb. 9. Plattegrond van de kelder, 1814. Bijlage nr. 3.1.

Afb. 10. Plattegrond van de begane grond, 1814. Bijlage nr. 3.2.

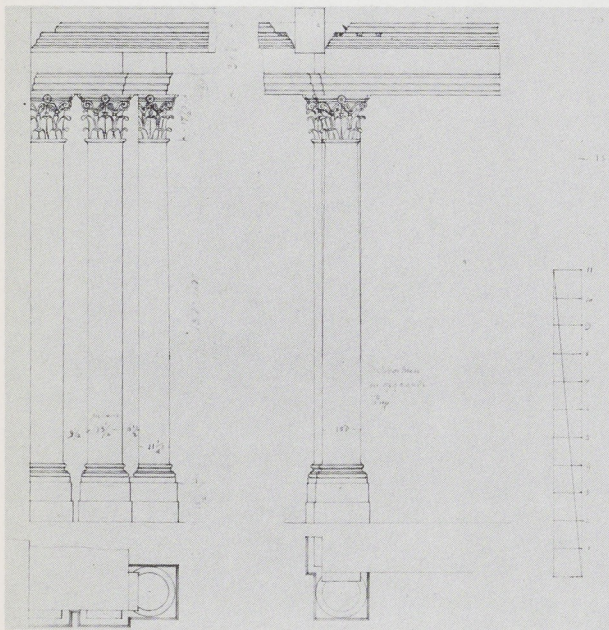

Afb. 12. Tweede oplossing voor de doorbraak in de
 bibliotheek op de eerste verdieping, 1814 (doorsnede van
 de eerste en tweede verdieping aan de achterkant).
 Bijlage nr. 3.12.

Afb. 13 Werktekening van de colommen van één van beide oorspronkelijke schoorstenen van Vingboons in de voorzalen op de eerste verdieping, 1814. Bijlage nr. 3.13.

door een balie. Voor de noordwand, waartegen de *Nachtwacht* zou worden gehangen, was de publieke tribune gedacht. De lange wand tegenover de raamwand was ook voor overwegend grote schilderijen bestemd. De zaal zou alleen 's zomers als vergaderzaal worden gebruikt, zodat verwarming niet nodig was. Toch had men het nuttig geoordeeld enige verwarming aan te brengen

en wel met behulp van de kachel in de vertrekken onder de zaal, zo dat de warmte door Buisen moet gebragt worden in de Zaal, door middel van een daarboven te stellene Voetstuk, wel inzonderheid dienende tot conservatie der gemelde Schilderstukken; kunnende men aan dat Voetstuk zodanig een gedaante geeven als geschikt is om de marmere Buste van Zijne Koninklijke Hoogheid, als Beschermers van het Instituut, daarop te doen stellen, als wanneer ook het weggenomen gedeelte van het Plafond ter dezer plaatse, alwaar de 4 Colommen hebben gestaan (en welke in het Plan met stippellinien zijn aangewezen) bij wijze van een verhemelte kan worden aangevult.

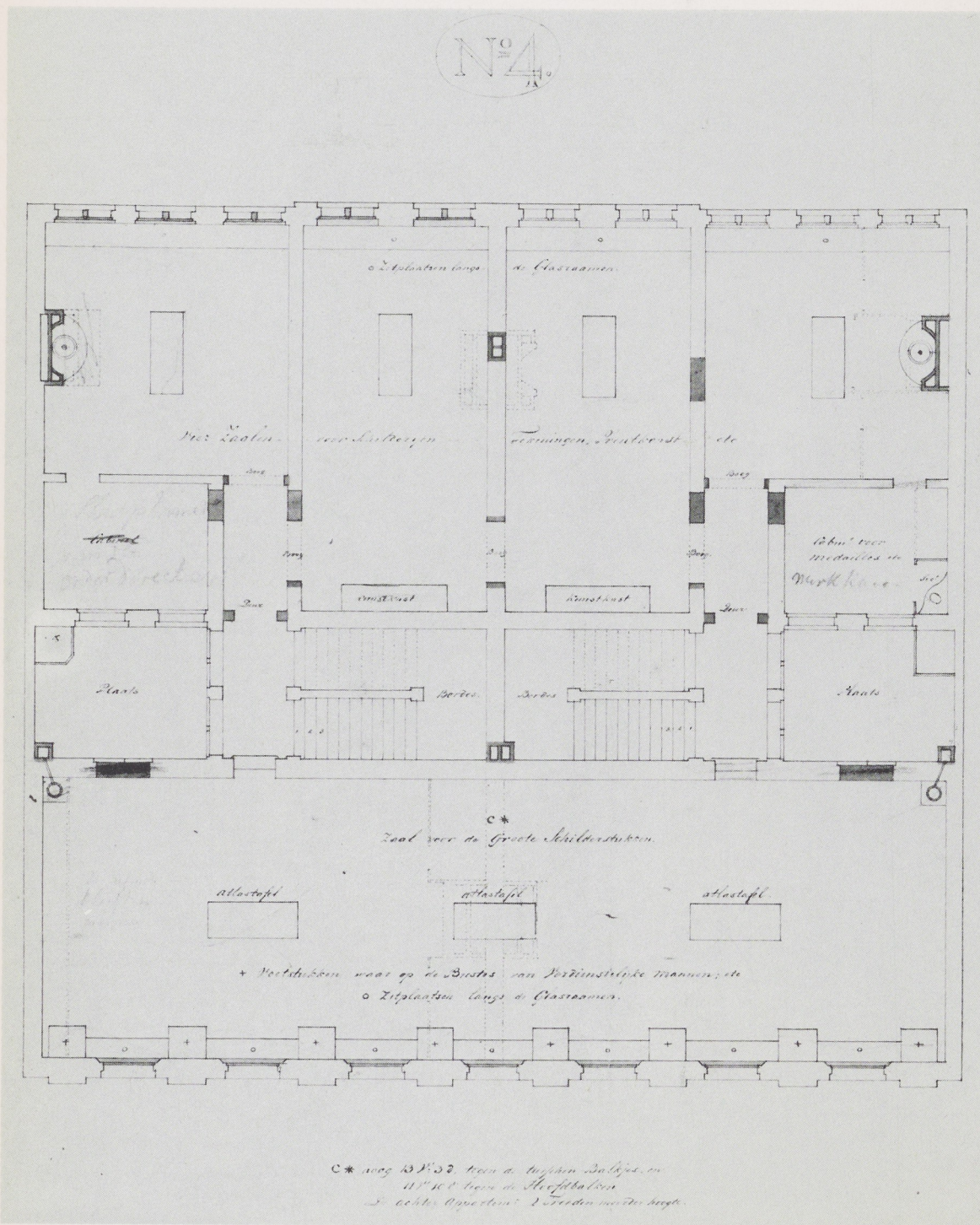
De doorbraak tussen de vertrekken aan de

achterkant, waar de bibliotheek zou komen, was nu veel grootser opgezet en gedacht in het centrum van de middenmuur, gerekend van de raamwand tot aan de muur van het trappenhuis. De oorspronkelijke schoorstenen waren ook geplaatst tegen het midden van deze middenmuur maar gerekend van de raamwand tot aan de (houten?) alkoofwand, die Van der Hart zou afbreken. Door de breedte van de geplande doorgang zouden de schoorstenen nu toch komen te vervallen. De middelste vertrekken zouden door het maken eener wijde opening in de middenmuur zodanig met elkander [worden] vereenigt dat de twee middenzaalen maar ééne Vierkante Zaal schijnen uittemaken, waardoor het anderszints gebrekkige, van derzelve te weinig breedte tot de lengte, zal worden weggenomen, en welke tevens daardoor een grootsch aanzien zal komen te verkrijgen. De communicatien met de wederzijdse andere Zaaln, dewelke zich langs dezelfde middenlinie uitstrekken, kunnen plaats hebben door middel van klijnere Boogen of ook wel door afesluitene dubbelde Deuren. Bij deze uitstekende oplossing tekende Van der Hart als een afterthought in de marge aan: *Het plaatsen van groote Spiegels tegen over deze Deuren zou ook een fraaije uitwerking doen.* Die spiegels zijn er niet gekomen maar de doorbraak is uitgevoerd volgens de tweede standtekening die Van der Hart apart bijvoegde (Bijlage 3.12; afb. 12). Dat is de oplossing waarbij hij gebruik maakte van de 4 fraaije Kolommen der Groote Voorzaal. Anders dan men tot nu toe heeft aangenomen, blijken de van de vloer tot het plafond reikende, fors gecanneleerde houten kolommen met hun prachtig gesneden Corinthische kapitelen die de doorgang nu flankeren, de oorspronkelijke kolommen te zijn die Vingboons voor de grote schoorstenen in de beide voorzalen had laten maken en niet negentiende eeuwse producten van Van der Hart¹⁴. Met het oog op de toepassing van deze kolommen heeft Van der Hart een werktekening van de oorspronkelijke schoorstenen laten maken, die hij eveneens toevoegde (Bijlage 3.13; afb. 13). Het resultaat, dat hij op deze manier wist te bereiken, verdient nog altijd bewondering (afb. 14) en is veel gelukkiger dan het eerste

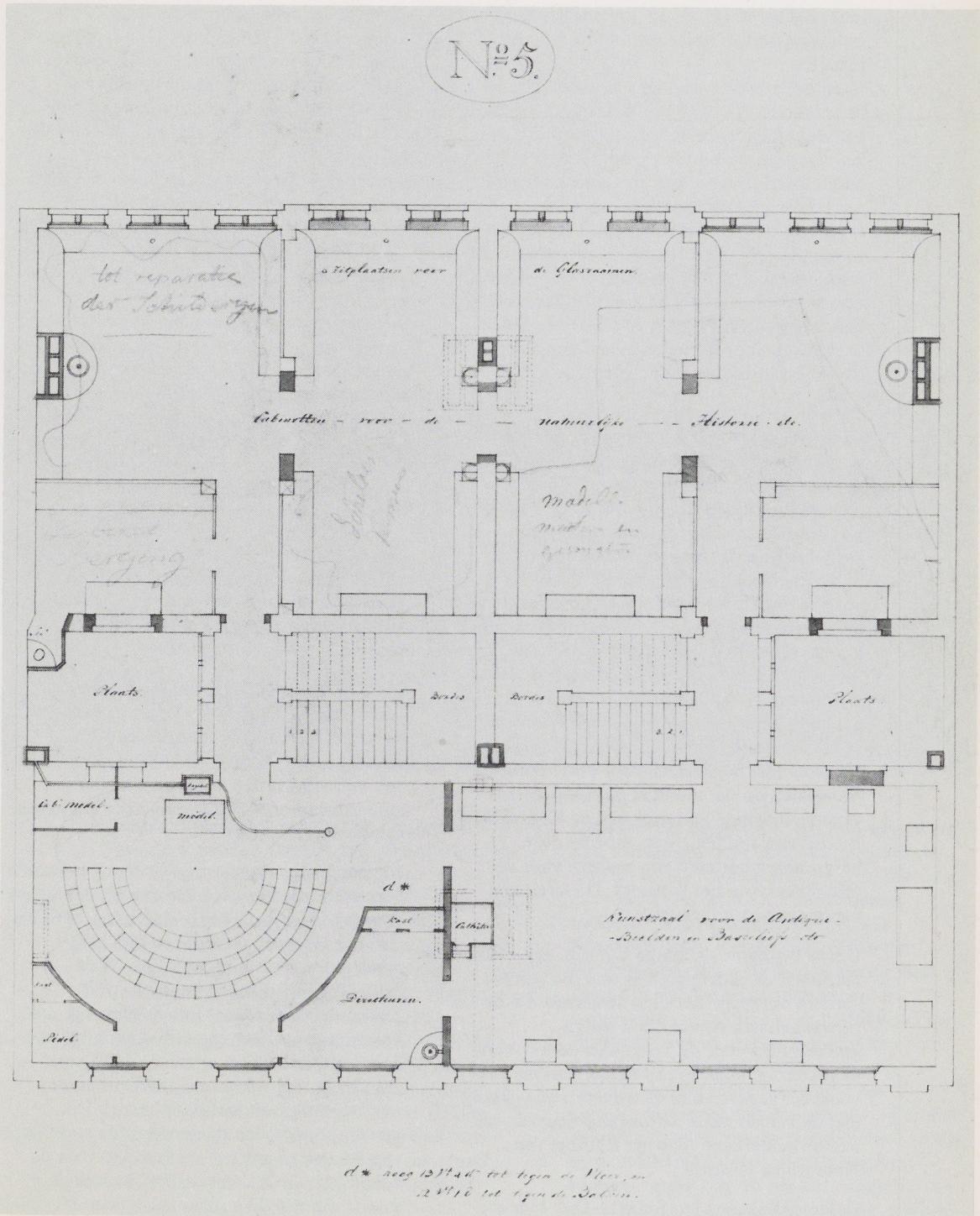
*Afb. 14. Van der Hart's doorbraak in de bibliotheek op de eerste verdieping, uitgevoerd met gebruikmaking van de colommen van de oorspronkelijke schoorstenen van Vingboons in de voorzalen van de eerste verdieping.
Foto Delemarre, Kunsthistorisch Instituut, Utrecht.*

Afb. 15. Plattegrond van de tweede verdieping, 1814.
Bijlage nr. 3.4.

Afb. 16. Plattegrond van de derde verdieping, 1814.
 Bijlage nr. 3.5.

idee (Bijlage nr. 3.11), dat precies dezelfde oplossing aangaf maar met nieuw te maken pilasters.

Door het afbreken van de schoorstenen aan de achterkant (in dit geval heeft Van der Hart het vrijkomende materiaal niet gebruikt), was het cassettenplafond in de bibliotheek niet te handhaven. Er werd een stucplafond tegen aangebracht, waardoor ook een betere spreiding van het daglicht werd bereikt. Er zouden kachels komen tegen de buitenmuren. Aan meubilair waren voorzien: 18 boekenkasten (te zien op afb. 12 maar helaas niet bewaard gebleven), 4 brede tafels met laden of planken voor portefeuilles en zitplaatsen bij wijze van canapés langs de ramen.

Tweede verdieping (Bijlage nr. 3.4; afb. 15) – De indeling van het oorspronkelijke ontwerp werd gehandhaafd. Het aanzicht van de getoogde doorbraak tussen de middelste achterkamers is te zien op afb. 12 (Bijlage nr. 3.12), welke zowel de doorsnede van de eerste als van de tweede verdieping aan de achterkant geeft te zien; van de alternatieve vormgeving (in het midden) zag men af. In de grote voorzaal waren nu voetstukken voor borstbeelden van *verdienstelijke Mannen, die in geleerdheid of kunsten hebben uitgemunt*, tegen de damwanden tussen de ramen gepland, omdat daar geen schilderijen konden hangen. Er waren zeven grote tafels voorzien met bergruimte voor portefeuilles. Aangezien op dat moment de rijksprentenverzameling nog behoorde aan de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, moeten deze bergruimten bestemd zijn geweest voor de bibliotheek van het Instituut. De tafels zijn overigens niet uitgevoerd.

Derde verdieping (Bijlage 3.5; afb. 16) – Ook hier bleef de indeling gelijk aan die van het eerdere ontwerp, met dien verstande dat de vertrekken aan de voorkant waren gereserveerd voor de Teken-Academie (voor de tekenzaal naar levend model had men de voorkeur gegeven aan de tweede mogelijkheid met de kachel naast de toegangsdeur) en die aan de achterkant voor het Kabinet van Natuurlijke Historie.

Zolders (Bijlage 3.8; afb. 17) – Ook hier zou

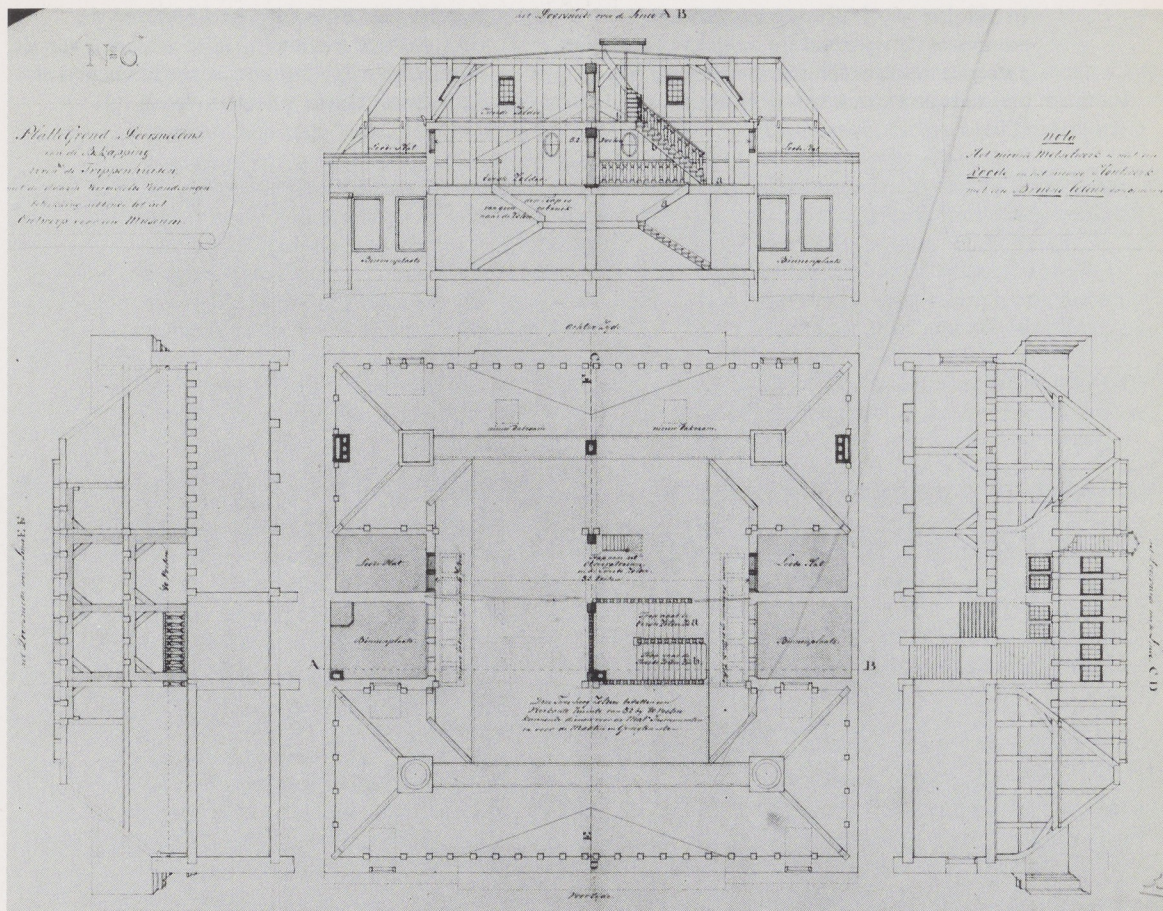
de verbouwing worden uitgevoerd overeenkomstig het eerdere ontwerp. De eerste zolder was bestemd voor de verzameling mathematische, optische en fysische instrumenten van het Instituut, de tweede voor de verzameling maten en gewichten. De bekapping was volgens Van der Hart bijzonder mooi geconstrueerd van de beste soort eikehout. *Het geene eindelijk deze bekapping veel verfraaid*, voegde hij toe, *is dat dezelve gedekt wordt door een groote met Lood gedekte vlakke, dewelke gevoeglijk kan gebruikt worden voor een Observatorium, als wanneer men dezelve rondom met een Balie zou behoren afiezetten*. Over het afbreken van de vier monumentale schoorstenen wordt nu niet meer gesproken; voor die verminking is het Trippenhuys dan ook gespaard gebleven. Op de tekening van de achtergevel (Bijlage 3.10; afb. 18) staat het achterste paar schoorstenen overigens nog wel op de nominatie om te worden afgebroken.

Gevels (Bijlage 3.9–10; afb. 18) – In de voor- en achtergevel waren al enkele ramen gemoderniseerd. Deze zouden tot model kunnen dienen voor de noodzakelijke vernieuwing van alle ramen.

Tuin – De noordelijke tuin is 50 voeten langer dan de zuidelijke. Achterin deze tuin stond een vervallen koetshuis, dat een uitgang had naar de Anthoniebreestraat. Dit zou kunnen worden verbouwd tot een laboratorium met auditorium voor het geven van lessen in scheikunde.

Al spoedig bleek Apostool toch nog bepaalde bezwaren tegen onderdelen van dit definitieve ontwerp te hebben. Begin december 1814 had Van der Hart een onderhoud met hem¹⁵. Apostool wenste de noordelijke en de zuidelijke helft van het gebouw strikt gescheiden te houden. Er was namelijk ook nog sprake geweest van een vereniging van de middelste achterkamers op de begane grond, die dan verwarmd zouden kunnen worden door een draaibare kachel. Die kamers zouden dan dienen voor de wekelijkse vergaderingen van het Instituut en voor de Administratieve Commissie. De tuinkamer waarin Apostool zou komen, was in dat geval

Afb. 17. Plattegrond en doorsnede van de zolders en bekapping, 1814. Bijlage nr. 3.8.

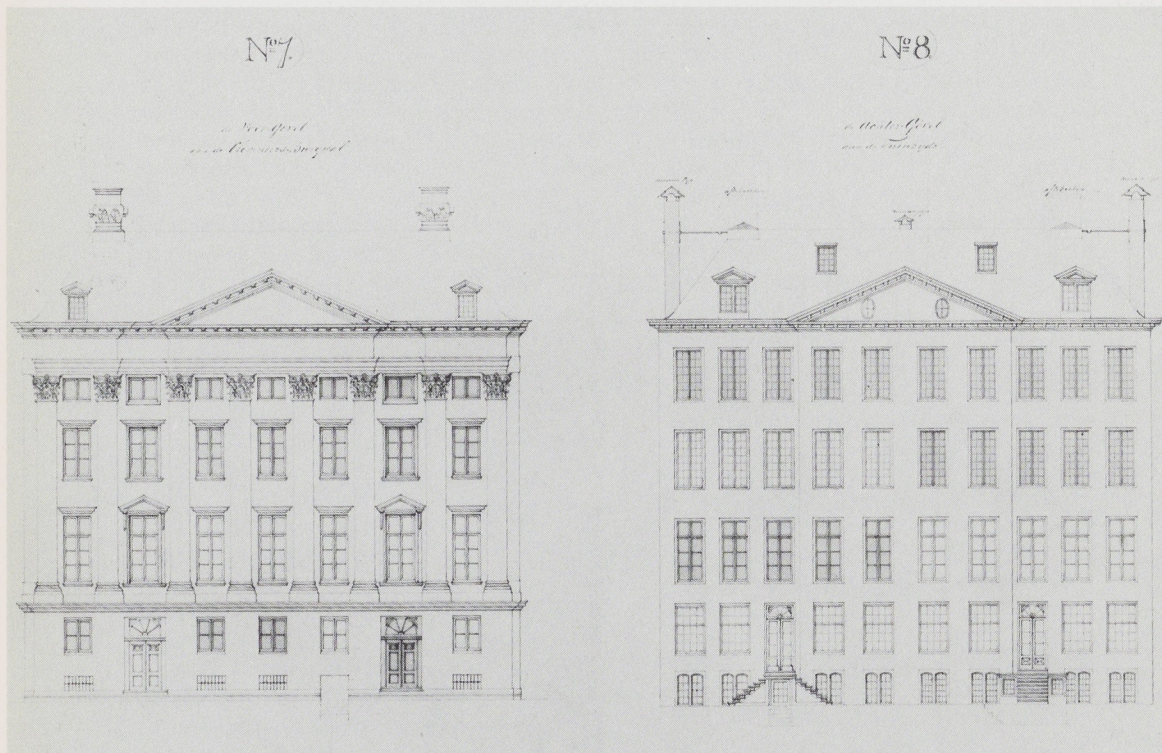
bestemd voor de voorzitter en de secretaris van de algemene vergadering. De voorkamer van Apostool zou spreekkamer worden en Apostool zou komen te wonen in de verenigde middenkamers aan de voorkant (Bijlage 4.4). Ook verraste Apostool tijdens datzelfde onderhoud Van der Hart met de stellige mededeling, dat de Stads Teken-Academie niet in het Trippenhuys zou worden opgenomen, *eendeels omdat men oordeeld de ruimte die deze daar in zou komen te beslaan ten hoogste nodig zoude hebben, zo voor de Kabinetten der Natuurlijke Historie als voor die der Maten en Gewigten, en ten andere uit hoofde van het vermeende gevaar van brand des avonds als wanneer de Academie moet worden gefrequentieerd.*

Intussen was al besloten, dat de verbouwing kon aanvangen in het noordelijke huis, dat eigendom was van het Rijk maar in februari 1815 moest Apostool het departement melden, dat men nog steeds niet was begonnen¹⁶. Op 5 mei bereikte Van der Hart, die inmiddels het werk had aangevat, het door Apostool al een half jaar eerder voorspelde koninklijke besluit, dat de Teken-Academie niet in het Trippenhuys zou worden ondergebracht (zie Bijlage nr. 3.6-7)¹⁷. Dat gaf soelaas maar toch vlotte het al spoedig niet meer met de verbouwing omdat de geldmiddelen ontoereikend bleken. In dat opzicht had Van der Hart zich ongeveer f 10.000 vergist. Op 10 juli 1815 zette hij 18 werklieden voorlopig elders aan het werk¹⁸.

Afb. 18. Aanzicht van de voor- en achtergevel. Bijlage nr. 3.9-10.

In oktober werd hij aangespoord om tenminste de voorzaal op de derde verdieping gereed te maken. Dit met het oog op het aanstaande vertrek van prof. Reinwardt naar

ontving, dat de koning had besloten de rijksprentenverzameling af te scheiden van de Koninklijke Bibliotheek en toe te voegen aan het Amsterdamse museum, dat in ruil

Batavia (hetgeen ook verklaart, waarom de dienstwoning van Reinwardt op een gegeven moment niet meer voorkomt in de verbouwingsplannen). Voor diens vertrek moesten namelijk nog de kasten van het Kabinet van Natuurlijke Historie in die zaal worden geplaatst¹⁹. De ontwerptekening voor dit meubilair van de firma N. de Rijk en Zoon te Amsterdam, bevindt zich in het Rijksarchief²⁰.

De Rijk verzorgde ook de verhuizing van de grote schilderijen van het paleis naar het Trippenhuys en hun plaatsing daar. Met deze verhuizing was men in april 1816 al een heel eind gevorderd²¹. Een niet gering probleem ontstond in mei van dat jaar toen Apostool het hem overigens zeer aangename bericht

daarvoor de verzameling penningen zou moeten afstaan aan het nieuwe Penningkabinet in Den Haag²². De penningen hadden niet veel ruimte gevergd maar voor het Prentenkabinet zou ruimte gevonden moeten worden. De plattegronden werden er weer bij gehaald en met potlood werden de vertrekken in het noordelijke huis rechts van de gang, die door het vertrek van Reinwardt vrijkwamen, als Prentenkabinet aangewezen. Ook zouden hier de schilderijen van levende meesters, die regelmatig werden aangekocht, worden opgehangen (Bijlage nr. 3.2; afb. 10). Ongeveer tegelijkertijd kwam er een einde aan de impasse in de bouw, doordat de koning op 14 mei 1816 autorisatie verleende tot voortzetting en voltooiing van de

verbouwing mits daaraan niet meer dan f 10.177:10:11 werd besteed²³.

Apostool betrok zijn appartement in het Trippenhuys in augustus 1816. In december, toen hij de laatste kisten met prenten uit Den Haag had ontvangen, bleek het Prentenkabinet lang niet alle portefeuilles te kunnen bevatten; een gedeelte van de verzameling had hij zelfs op de zolder in kasten moeten bergen²⁴. Apostool's jaarrekening over 1816²⁵ vermeldde drie uitzonderlijk hoge posten, namelijk voor de timmerman De Rijk, de smid J. Jonker en de schilder H. Geerlings en Zoon. Hij gaf als verklaring, *Dat de Rekening van eerstgemelde over dezen Jare de aanzienlyke Som van f 1681 : 10 bedragende zoo zeer hoog is gelopen door dien gemelde Timmerman alle de kasten benodigd voor de berging van het Prentkabinet heeft moeten vermaken, benevens nog een zeer groote nieuwe Tafel mede geschikt zoo ter bezichtiging als ter berging der prenten. Dat voords door zyn werkvolk alle de groote schilderyen by gelegenheid van de verplaatzing van het Muzeum zyn opgehangen geworden terwyl ook voor de schikking ten gevolge dier verplaatzing men de assistentie van het gemelde werkvolk gestadig heeft benodigd gehad*. De smid had al het materiaal voor de bevestiging van de schilderijen geleverd en voor het plaatsen van kachels; een aantal grote schilderijen was draaibaar opgesteld, zodat men reflexlicht kon vermijden²⁶. De schilder had alle wanden geschilderd.

Het museum, dat sinds 1816 officieel Rijks Museum werd genoemd, was eindelijk definitief onder dak. Van ruimtegebrek was (afgezien van het Prentenkabinet) nog geen sprake en de verhouding met de medebewoner, het Instituut, was nog goed. Voorlopig waren de zorgen achter de rug. Een tevreden Apostool kon zijn museum openstellen voor het publiek. Per advertentie in de *Algemene Konst- en Letterbode* van 31 januari 1817 werd bekend gemaakt, dat het Rijks Museum elke donderdag en vrijdag van 10 tot 3 uur toegankelijk zou zijn.

Bijlage

ONTWERPEN DOOR ABRAHAM VAN DER HART VOOR DE VERBOUWING VAN HET TRIPPENHUIS (Amsterdam, Gemeentelijke Archiefdienst, Topografische Atlas: Kloveniersburgwal, inv. nr. 29, Tek. 1-19). De totale reeks plattegronden is te verdelen in vijf categorieën, resp. daterend uit (1) 1808, (2) februari 1813, (3 en 4) november 1814 en (5) 1815. Bij 2 en bij 3 en 4 behoort een toelichtende tekst van Van der Hart.

1 *Plattegrond van het Trippenhuys met de daarbij behorende Perceelen*. Bijschrift: *De Blaauwe Coleur is het Perceel van de Hr. Roos, de Roode Coleur de Fidei Commissaire Perceelen, en de Geele Coleur behoort tot het Rondeel (500 × 645 mm; inv. nr. 29.1; neg. nr. D 26492)*. Roos verkocht zijn bezit in 1808. Afb. 1.

ad 2.1-5 *Aanmerkingen behorende tot het Ontwerp van een Museum en Academie voor Wetenschappen en Kunsten, voorgesteld in de Trippenhuysen op den Cloveniers Burgwal, gevolgt naar de hierbij overgelegde Plans, gedat. 16 februari 1813*. Bijlage bij maandrapport over februari 1813 (Amsterdam, Gemeentelijke Archiefdienst, Publieke Werken, inv. nr. 950, pp. 328-333).

2.1-2 *Ontwerp van een Museum en Academie voor Kunsten en Wetenschappen etc. voorgesteld in beiden de Trippenhuysen op de Cloveniers Burgwal. Plans N° 1, begane grond; Plans N° 2, eerste verdieping (358 × 505 mm; inv. nr. 29.3; neg. nr. D 26522)*. Afb. 2-3.

2.3-4 *Plans N° 3, tweede verdieping; Plans N° 4, derde verdieping (350 × 500 mm; inv. nr. 29.4; neg. nr. Top. 86-10)*, met twee bijgeplakte alternatieve indelingen van de voorzaal op de derde verdieping (neg. nr. D 26519). Afb. 4-7.

2.5 *Platte Grond en Doorsneedens van de Bekapping boven de Trippenhuysen met de daarin voorgestelde veranderingen ter verkrijging van meerder Licht op de Zolders*

(355 × 500 mm; inv. nr. 29.10; neg. nr. D 26515). Afb. 8.

ad 3.1–13 en 4.1–9 *Memorie. Inhoudende eene omschrijving der hierbij overgelegde Plattegrond Tekeningen betreffende het Ontwerp voor een Museum, voorgesteld in de vereeniging der Gebouwen, bijgenaamt de Trippenhuizen, op den Cloveniers Burgwal, met de daarin aangewezen veranderingen; tevens ingericht ten dienste voor het Hollandsch Instituut van Wetenschappen en Schoone Kunsten*, gedat. november 1814. Bijlage bij rapport over november 1814 (Amsterdam, Gemeentelijke Archiefdienst, Publieke Werken, inv. nr. 952, pp. 179–189). De bijbehorende serie plattegronden is iets uitgebreider dan die van categorie 4, welke overigens identiek is en kennelijk de in het net uitgevoerde, officiële versie vormt.

3.1–2 *Platte Grond Tekeningen behelsende het Ontwerp van een Museum; voorgesteld in beiden de Trippenhuizen op de Clov.^s Burgw.^l met de daarin aangewezen veranderingen; mede ingericht ten dienste van het Hollandsch Instituut van Wetenschappen en Kunsten*. N° 1, kelder; N° 2, begane grond (460 × 690 mm; inv. nr. 29.5; neg. nrs. D 26510, totaal; D 26846, kelder apart; D 26842, begane grond apart), met bijgeplakte alternatieve indeling van de zuidelijke rechter kamer op de begane grond (neg. nr. D 26847). Afb. 9–10.

3.3–5 N° 3, eerste verdieping; N° 4, tweede verdieping; N° 5, derde verdieping (405 × 605 mm; inv. nr. 29.7; neg. nrs. E 3523, totaal; D 26839, eerste verdieping apart; D 26841, tweede verdieping apart; D 26840, derde verdieping apart). Afb. 11, 15–16.

3.6–7 Twee alternatieven: N° 3, andere situering van de doorbraak in de bibliotheek; N° 5, zonder Teken-Akademie en Kunstzaal (470 × 710 mm; inv. nr. 29.8; neg. nr. D 26493). Vermoedelijk toegevoegd na 5 mei 1815 toen Van der Hart vernam, dat de Teken-Academie elders zou worden gehuisvest.

3.8 *Platte Grond en Doorsneedens van de Bekapping boven de Trippenhuizen, met de daarin voorgestelde veranderingen betrekking hebbende tot het Ontwerp voor een Museum*. N° 6, zolders (490 × 655 mm; inv. nr. 29.11; neg. nr. D 26495). Afb. 17.

3.9–10 N° 7, voorgevel; N° 8, achtergevel (490 × 670 mm; inv. nr. 29.13; neg. nr. D 26514). Afb. 18.

3.11 *Eerste Standtekening van de te makene Opening in de middenmuur ter vereeniging van de vier Zaaen geschikt voor de Bibliotheek mitsgaders die der Zaaen voor de Schilderstukken daar boven gevolgt naar de Plans N° 3 en N° 4* (345 × 270 mm; inv. nr. 29.15; neg. nr. D 26521).

3.12 *Tweede Standtekening van de te makene Opening in de middenmuur bij welke men gebruik heeft gemaakt van de 4 fraaye Kolommen der Groote Voorzaal, gevolgt naar de Plans N° 3 en N° 4* (340 × 260 mm; inv. nr. 29.17; neg. nr. D 26520). Afb. 12.

3.13 *Stand op zijde en Stand van vooren van de kolommen van één van beide identieke schoorstenen aan weerskanten van de af te breken scheidingsmuur tussen de voorzalen op de eerste verdieping* (380 × 390 mm; inv. nr. 29.19; neg. nr. D 26517). Behoort bij 3.12. Afb. 13.

4.1–3 *Platte Grond Tekeningen behelsende het Ontwerp van een Museum; voorgesteld in beiden de Trippenhuizen op de Cloven.^s Burgwal, met de daarin aangewezen veranderingen; mede ingericht ten dienste van het Hollandsch Instituut van Wetenschappen en Kunsten, door A. van der Hart. Lid van het Instituut der vierde klasse. Nov. 1814*. N° 1, kelder; N° 2, begane grond; N° 3, eerste verdieping (490 × 1020 mm; inv. nr. 26.9; neg. nrs. E 3522, totaal; D 26848, kelder; D 26844, begane grond; D 26843, eerste verdieping), met bijgeplakte alternatieve indeling van de zuidelijke rechter kamer op de begane grond (neg. nr. D 26845)²⁷.

4.4 Alternatief: N° 2, zonder doorbraak onder de noordelijke trap ter verbinding van de rechter voor- en achterkamer (270 × 280 mm; inv. nr. 29.14; neg. nr. D 26525).

4.5-6 N° 4, tweede verdieping; N° 5, derde verdieping (455 × 650 mm; inv. nr. 29.9; neg. nr. D 26494)²⁸.

4.7 *Platte Grond en Doorsneedens van de Bekapping boven de Trippenhuizen met de daarin voorgestelde veranderingen betrekking hebbende tot het Ontwerp van een Museum.* N° 6, zolders (490 × 360 mm; inv. nr. 29.12; neg. nr. D 26491).

4.8 *Eerste Standtekening van de te makene Opening in de middenmuur ter vereeniging van de vier Zaalén, geschikt voor de Bibliotheek, mitsgaders die der Zaalén voor de Schilderstukken daar boven gevolgt naar de Plans N° 3 en N° 4* (340 × 280 mm; inv. nr. 29.16; neg. nr. D 26524).

4.9 *Tweede Standtekening van de te makene Opening in de middenmuur bij welke men gebruik heeft gemaakt van de 4 fraaye Kolommen der Groote Voorzaal* (350 × 280 mm; inv. nr. 29.18; neg. nr. D 26523)²⁹.

5 *Generaal-Plan van de Trippenhuizen met de beide aanhorige Woningen uitkomende in de Hoogstraat opgemeeten in 1815* (495 × 620 mm; inv. nr. 29.2; neg. nr. D 26512).

Noten

* Deel I (Bestuursvorm en personeel) verscheen in deze jaargang, blz. 79-100.

¹ E. W. Moes en Eduard van Biema, *De Nationale Konst-Gallery en het Koninklijk Museum*, Amsterdam 1909, blz. 110; Th. H. Lunsingh Scheurleer, *Geboorte en jeugdijaren van het Rijksmuseum, Het Rijksmuseum 1808-1958: gedenkboek (Bulletin van het Rijksmuseum* 6 (1958), afl. 3-4), blz. 9.

² Moes en Van Biema, *op. cit.* (noot 1), Bijlage XIII, blz. 188-190; Lunsingh Scheurleer, *op. cit.* (noot 1), blz. 13.

³ Lunsingh Scheurleer, *op. cit.* (noot 1), blz. 18-19; C. A. van Swigchem, *Abraham van der Hart 1747-1820; Architect, Stadsbouwmeester van Amsterdam*, Amsterdam 1965, blz. 264-265, afb. 114-115.

⁴ Amsterdam, Gemeentelijke Archiefdienst (GAA), P. W. 949, blz. 148-150, art. 13.

⁵ H. A. van Goch en M. E. 't Hart, *Het Trippenhuis*, Amsterdam 1945 (tweede, door 't Hart herziene uitgave), blz. 40-41.

⁶ Van Swigchem, *op. cit.* (noot 3), blz. 21.

⁷ GAA, P. W. 949, blz. 191, art. 9.

⁸ *De gronden, afbeeldingen en beschrijvingen der aldervoornaamste en aldernieuwste gebouwen uyt alle die door Philippus Vingboons binnen Amsterdam in de nieuwe vergrooting en daar na aldaar en elders geordonneerd zyn*, Leiden 1715, afb. A-E; J. A. Alberdingk Thijm, *Het Trippenhuis en zijne bewoners, De Dietsche Waranda* 9 (1871), blz. 491-550; Van Goch en 't Hart, *op. cit.* (noot 5), blz. 10-12.

⁹ Dit is niet de Academie van Schoone Kunsten, die door Lodewijk Napoleon was gepland en in 1817 door Willem I werd opgericht (Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten), maar de Stads Teeken-Academie. Zie Paul Knolle, *De Amsterdamse stadstekenacademie, een 18de eeuwse 'oefenschool' voor modeltekenaars*, in *Kunstonderwijs in Nederland; Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 30 (1979), blz. 1-41; G. Ploos van Amstel, *Portret van een koopman en uitvinder: Cornelis Ploos van Amstel*, Assen 1980, blz. 102-127.

¹⁰ Knolle, *op. cit.* (noot 9), blz. 9. Zie voor de pleisterbeelden Johannes Offerhaus, Van Isaac en Apollo, *ibidem*, blz. 52-53. Ploos van Amstel, *op. cit.* (noot 9), afb. 38, beeldt het ontwerp van de tekenzaal in het stadhuis af, dat Van der Hart waarschijnlijk in 1802 heeft gemaakt (op de

tekening is achter 'Stadhuis' later toegevoegd 'thans Paleis').

¹¹ Lunsingh Scheurleer, *op. cit.* (noot 1), blz. 25.

¹² GAA, P. W. 951, blz. 102, art. 17.

¹³ GAA, P. W. 951, blz. 108, art. 2.

¹⁴ Van Goch en 't Hart, *op. cit.* (noot 5), blz. 74; Van Swigchem, *op. cit.* (noot 3), blz. 281.

¹⁵ GAA, P. W. 951, blz. 118, art. 5.

¹⁶ Rijksmuseumarchief (RMA), Copyboeken (CB) 6.2.1815.

¹⁷ GAA, P. W. 953, blz. 47, art. 4.

¹⁸ GAA, P. W. 953, blz. 71, art. 8.

¹⁹ GAA, P. W. 953, blz. 86, art. 1.

²⁰ Den Haag, Algemeen Rijksarchief, BiZa, OK & W 1813-1818, nr. 4028.

²¹ RMA, CB 23.4.1816.

²² RMA, CB 9.5.1816.

²³ GAA, P. W. 953, blz. 141, art. 9.

²⁴ RMA, CB 9.12.1816.

²⁵ RMA, CB 17.4.1817.

²⁶ P. J. J. van Thiel, Het inlijsten van schilderijen in het Rijksmuseum sinds 1800, *Bulletin van het Rijksmuseum* 27 (1979), blz. 161.

²⁷ Lunsingh Scheurleer, *op. cit.* (noot 1), afb. op blz. 30 boven (nr. 4.3).

²⁸ Lunsingh Scheurleer, *op. cit.* (noot 1), afb. op blz. 30 onder (nr. 4.4); P. J. J. van Thiel, Chronological history of the Rijksmuseum painting collection, in *All the paintings of the Rijksmuseum in Amsterdam*, Amsterdam/Maarsse 1976, blz. 16, afb. 12 (nr. 4.4).

²⁹ Van Swigchem, *op. cit.* (noot 3), afb. 139.